

Asia: Invalidiliiton kommentit STM:n yleistiedoksiintoon päätösluonnos valmiuslain (1552/2011) 86 §:n sosiaalihuollon ohjaustoimiin ryhtymisestä Webropol -kyselyyn

Viite: Sosiaali- ja terveysministeriön yleistiedoksiinto, ilmoitus päätösluonnoksen ja kuulemispyynnön nähtävillä olemisesta valtioneuvoston jakelukeskuksessa, Kuulemiskirje 17.4.2020

Koordinoija ja Webropolin syöttäjä: Elina Nieminen, Invalidiliitto

Kuuleminen koskien päätösluonnosta valmiuslain 86 §:n mukaisista sosiaalihuollon ohjaustoimista (suojainten käyttö)

Hörande om utkastet till beslut om vidtagande av styråtgärder inom socialvården i enlighet med 86 § i beredskapslagen (användning av skyddsutrustning)

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut seuraavat asiaa koskevat toimintaohjeet:

- Koronavirustartuntoihin varautuminen ja asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen kotiin annettavissa palveluissa ([Linkki ohjeeseen](#)) 15.4.2020 (korvaa 31.3.2020 annetun samannimisen ohjeen)
- Sosiaali- ja terveysministeriön ohje kunnille ja palveluntuottajille koronavirustartuntojen ehkäisystä ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon toimintayksiköissä ([Linkki ohjeeseen](#)) 9.4.2020
- Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön henkilösuojainten käyttö ([Linkki ohjeeseen](#)) 24.3.2020

Toimintaohjeiden tarkoitus on ehkäistä ja torjua yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä, turvata potilas- ja asiakasturvallisuus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakyky.

***

Social- och hälsovårdsministeriet har utfärdat följande relevanta anvisningar:

- [Social- och hälsovårdsministeriets anvisning om förebyggande av coronavirussmitta och tillgodoseende av klienternas behov i tjänster som ges i hemmet \(anvisningen har uppdaterats 15.4.2020\)](#)
- [Social- och hälsovårdsministeriets anvisning till kommunerna och tjänsteproducenterna om förebyggande av coronavirussmitta vid enheter för vård och omsorg dygnet runt \(9.4.2020\)](#)
- Användning av personlig skyddsutrustning för personal inom social - och hälsovården (översättning kommer att publiceras på webbsidor senare)

Syftet med anvisningarna är att förebygga och bekämpa spridningen av en allmänfarlig smittsam sjukdom, trygga patient- och klientsäkerheten och social- och hälsovårdens funktionsförmåga.

***

1.

Onko STM:n antama ohjeistus suojainten käytöstä riittävää? /Är anvisningarna från SHM om användning av skyddsutrustning tillräckliga?

Kyllä / Ja

Ei / Nej X

2.

Onko STM:n antama ohjeistus suojainten käytöstä selkeää? Jos ei, miten sitä tulisi selkiyttää? /Är anvisningarna från SHM om användning av skyddsutrustning tydliga? Om inte, hur ska de göras tydligare?

Kyllä / Ja

Ei. Miten sitä tulisi selkiyttää? / Nej, hur ska det klargöras? X

Invalidiliitto kannattaa STM:n määräyksen antamista ja ohjaustoiimiin ryhtymistä. Eri toimijat eivät ole kuntatasolla noudattaneet tai kyenneet noudattamaan aiemmin annettuja ohjeistuksia. Erityisen ongelmallinen on ollut suojavälineiden saatavuus ja se millä tavoin näitä luovutetaan henkilökohtaisessa avussa työnantajille sekä omaishoitajille. Henkilökohtaisen avun työnantajamallissa työnantajalla on työsuojeluvelvoite. Kunnalla on vammaispalveluiden järjestäjänä velvollisuus turvata henkilökohtaisen avun toimivuus. Suojavälineistä on pulaa yleisillä markkinoilla, minkä johdosta kunnilla tulee olla yksiselitteinen velvollisuus huolehtia siitä, että suojavälineitä on henkilökohtaisten avustajien työnantajilla käytössä. Tästä syystä suojavälineet tähän subjektiivisen oikeuden vammaispalveluun tulisi tulla suoraan palvelua toimeenpanevalta kunnalta. Tällä hetkellä ohjeistuksessa todetaan, että kunnat korvaavat suojavälineistä aiheutuvat kulut. Todellisuudessa tämä ei turvaa suojavälineiden käyttöä, juuri siitä syystä, ettei suojavälineitä ole yleisillä markkinoilla saatavilla. Lisäksi korvauksen hakeminen jälkikäteen jo syntyneistä mahdollisista suojavälineiden hankinnoista aiheutuvista kuluista aiheuttaa oikeusturvan näkökulmasta epävarmuutta sekä kohtuuttomia taloudellisia kuluja ottaen huomioon usein vaikeavammaisten alhainen sosioekonominen tilanne. Näin ollen nyt ohjeistuksessa mainittua lausumaa siitä, että ”Kunnan on huolehdittava, että henkilökohtaisten avustajien työnantajina toimivilla vammaisilla henkilöillä on käytettävissä tarvittavia suojavälineitä vastaavasti kuin kotihoidossa.” on täsmennettävä velvoittavammaksi. Lisäksi ohjeistus on johtanut siihen, että alueellisesti annetut mahdolliset ohjeet ovat hyvinkin kirjavina.

Invalidiliitto toivoo STM:n selkiyttävän ohjeistusta myös omaishoitoon liittyvien suojavälineiden osalta. Tietoomme on tullut kentältä useita tilanteita, joissa on ollut epäselvyyttä omaishoidon tilanteissa hoidossa tarvittavista mahdollista suojauksista ja niiden saatavuudesta erityisesti niissä tilanteissa, joissa hoidettava on sairastunut hengitystieinfektioon ja joissa olisi tarpeellista käyttää kirurgista suu-nenäsuojaa ja suojakäsineitä. Toteamme, että 15.4.2020 ohjeisiin tulisi kirjata riittävän selkeästi, mistä henkilökohtaisen avun työnantajat sekä omaishoitajat voivat edellä mainittuja suojavälineitä saada.

15.4.2020 ohjeistuksessa ei ole henkilökohtaisen avun työnantajamallin osalta ohjattu kuntien toimintakäytänteitä siitä, miten sen tulee tiedottaa, tukea työnantajia ja järjestää heille työsuojelun edellyttämät suojavälineet. Vaikka suojavälineet ovat tärkeä osa työsuojelun toteuttamisessa, suojaavat ne samalla myös henkilökohtaisen avun työnantajaa virustartunnalta henkilökohtaisen avun järjestämisessä ja näin välttämätöntä huolenpitoa.

15.4.2020 annetussa ohjeessa todetaan, että ohjeistusta sovelletaan kotihoidossa ja muissa kotiin annettavissa palveluissa. Ohjeistuksen soveltuvuuden piirin selkeyttämiseksi olisi suositeltavaa, että tässä lueteltaisiin ne kotiin annettavat palvelut, joihin ohjetta sovelletaan. Tällä hetkellä on epäselvyyttä mihin muihin kuin kunnan kotipalveluihin käytännössä ohjetta sovelletaan sekä erityisesti kuka on vastuullinen järjestämään ja vastaamaan suojavälineiden käytöstä, niiden hankinnasta ja kustantamisesta. Tämän lisäksi suojavälineiden hankkimista ja järjestämistä koskeva kunnallinen tiedottaminen on hyvin kirjavaa.

15.4.2020 annetussa ohjeessa todetaan, että kuntien on laadittava toimintaohjeet omaishoitajille, henkilökohtaista apua saaville ja henkilökohtaisen avun työnantajille sekä tiedotettava niistä aktiivisesti. Invalidiliiton selvitystyön yhteydessä on kuitenkin tullut esille, että eri alueilla on hyvinkin toisistaan poikkeavia ja kirjavia tapoja niin toimintaohjeiden sisällöissä kuin niiden tiedottamisen tavoissa. Joillain paikkakunnilla ei ole olemassa juuri mitään ja toisaalla taas tarjotaan apua kotiin asti. Ohjeita myöskin jatkuvasti päivitetään, jolloin jo aiemmin postitse lähetetty ohjeisto on jo vanhentunut, ilman että asiakas on tästä tietoinen. Tältä osin tiedottamisen velvoitetta ja tapaa tehdä tätä on velvoittavammin määrättävä. Invalidiliitto ehdottaa lisäksi, että tilanteissa, joissa henkilöllä ei ole mahdollisuutta noutaa suojavälineitä tulisi kunnan toimittaa suojavälineet henkilökohtaisen avun työnantajan kotiin.

Selkeän ohjeen puuttuminen on johtanut valtakunnallisesti hyvinkin kirjaviin käytänteisiin, jotka osa ovat olleet myös merkittävän puutteellisia tai ohjeistuksen vastaisia, vaikkakin joillakin alueilla työ on tehty esimerkillisesti. Alueellisesti on myös huomattu, että sairaanhoitopiirit saattavat omilla ohjeistuksillaan rajata suojavälineiden saatavuutta, toisin kuin mitä sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistus kuntien kotihoitoon ohjeistaa. Näin ollen alueellisesti näyttää olevan epäselvää ja ristiriitaisuuksia siltä osin, kenen ohjeistuksen mukaan ja perusteella suojavälineitä jaetaan.

Lisäksi toteamme, että on ilmennyt, että epäselväksi jää myös 15.4.2020 annetun ohjeistuksen perusteella se, mitä tarkoitetaan ohjeessa seuraavalla. ”ohjeistus koskee soveltuvin osin myös riskiryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten kotiin annettavia palveluja”. Mitä tarkoitetaan ”soveltuvin osin”? Entä kenellä on vastuu järjestää kyseiset suojaimet?

Yleisesti on todettu, ettei suojamaskin käyttöä suositella esimerkiksi hengityssairaille, joilla on hengitysvaikeuksia. Krooniset, huonossa hoitotasapainossa olevat keuhkosairaudet omaaville henkilöille maskin käyttö lisää hengitysvastusta ja voi vaikeuttaa hengittämistä. Näitä hengityssairaita henkilöitä Hengityслиitto ja Filha suosittelevat ottamaan influenssa- ja pneumokokkrokotteet. Miten STM ohjeistaa henkilöitä pneumokokkrokotteen ottamisessa ja miten sen saa korona-aikana ja miten ohjeistusta tulee tulkita työsuojelullisesta näkökulmasta työsuhteissa niissä tilanteissa, joissa työntekijällä on jokin hengityselinsairaus, joka estää suojamaskin käytön?

3.

Noudatetaanko vastuullanne olevassa palvelutoiminnassa suojainten käyttöä koskevaa STM:n antamaa ohjeistusta? / Följs anvisningarna från SHM om användning av skyddsutrustning i den serviceverksamhet du ansvarar för?

Kyllä / Ja

Ei / Nej X

4. Onko STM:n antaman suojainten käyttöä koskevan ohjeistuksen noudattaminen mahdollista? Jos ei, mitkä ovat pääasialliset syyt tähän? /Är det möjligt att följa anvisningarna från SHM om användning av skyddsutrustning? Om inte, vilka är de främsta orsakerna till det?

Kyllä / Ja

Ei / Nej. X

Mitkä ovat pääasialliset syyt tähän? / Om inte, vilka är de främsta orsakerna till detta?

Kunnat eivät ole riittävän yksityiskohtaisesti tiedottaneet suojavälineiden saatavuudesta mistä niitä saa, miten niitä saa tai miten muutoin toimitaan suojavälineiden saatavuuden osalta. Tiedottamisen velvoite on ensiarvoisen tärkeää kuin myös ohjeistuksen selkeys suojainten saatavuudesta niin että se saavuttaa myös itse ohjeistuksen piirissä olevat sosiaalihuollon asiakkaat, kuten henkilökohtaisen avun työnantajat ja omaishoitajat. Suojaimia ei myöskään ole riittävästi, eikä riittävän yksityiskohtaista ohjeistusta siitä, kenen vastuulla on hankkia niitä vrt. esim. omaishoito, henkilökohtainen apu. Ohjeistus on myös luonteeltaan liian

yleinen ja sen osalta tarvitaan sitovampaa määräystä ja velvoittavuutta sen noudattamiseksi. Myös sairaanhoitopiirien antamat ohjeistukset ovat joissain tilanteissa ristiriidassa verrattuna sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistukseen.

Olisi suositeltavaa, että THL tekisi esimerkiksi Vammaispalvelujen käsikirjaan videon tavallisille sosiaalihuollon asiakkaille kotihoidossa erityisesti henkilökohtaisen avun ja tässä työnantajamallin sekä omaishoidon tilanteisiin siitä, miten suojavälineitä hoidossa ja avustustehtävissä ja henkilökohtaisen avun työtehtävissä käytetään oikein. Tämä on suositeltavaa myös siksi, että henkilökohtaisessa avussa työskentelee paljon ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, joille kuvallinen ohjeistus on saavutettavampi.

5. Muuta päätöksen valmistelussa huomioon otettavaa /Annat att beakta vid beredningen av beslutet

Invalidiliiton kommentit STM:n yleistiedoksiantoon valmiuslain perusteella kommentoitavana olevaan päätöstä koskevaan määräyslunnokseen ovat lisäksi seuraavat. Nyt esitettävä päätös määräyslunnoksesta on tarkoitettu nimenomaan suojelemaan niitä sosiaalihuollon asiakkaita, joilla on kohonnut riski sairastua vakavasti koronavirustartuntaan ja näin turvaamaan yhdenvertaisesti välttämätön huolenpito. Henkilöt kuuluvat riskiryhmiin. Sosiaalihuollon asiakkaan välttämättömän huolenpidon turvaan kuuluu myös henkilökohtaisen avun työnantajamalli. Työnantajamallissa avustettava vaikeavammaisen altistuu koronavirukselle yhtä lailla ja yhtä merkittävässä määrin häntä avustavan henkilön läsnä ollessa henkilökohtaisessa avussa. Samalla tällainen tilanne altistaisi henkilökohtaisen avun työnantajat kohonneeseen sairastumisriskiin ja sen erittäin vakaviin seurauksiin. Henkilökohtaista apua annetaan nimenomaan iholla ja päivittäistoimissa yhtä lailla kuin sosiaalitoimen tuottama kotipalvelu tai yritys, joka tuottaa henkilökohtaisen avun palveluita. Henkilökohtaisen avun työnantajaa sitoo yhtä lailla myös työsuojelulainsäädäntö. Työnantajalla voi olla jopa seitsemän työntekijää. Eli kontakteja omasta eristyksestä huolimatta henkilökohtaisista avustajista johtuen voi olla useita vuorokaudessa ja viikossa vielä enemmän. Määräyslunnoksessa ei kuitenkaan erikseen mainita tätä yksityistä vaikeavammaista työnantajaa henkilökohtaisen avun työnantajana osana määräyksen soveltamiskohdetta. Invalidiliitto ehdottaa, että nyt päätöksellä annettava määräystä/ohjeistusta tulee täsmentää ja kirjata nimenomaisesti, että kotihoito tarkoittaa myös henkilökohtaisen avun työnantajamallia. Tämä on välttämätöntä, koska muutoin kyseinen ohjeistus koskettaisi syrjivästi vain niiden henkilökohtaisen avun asiakkaiden terveydensuojelua, jotka saavat välttämättömän henkilökohtaisen avun palveluntuottajilta ja siis toimintayksiköltä. Ehdotamme määräyslunnoksen kohtaan Kotihoito seuraavia muutoksia: Kotihoidossa **ja henkilökohtaisessa avussa mukaan lukien työnantajamalli** on käytettävä koronavirustautiepidemian aikana hengityssuojainta asiakkaan suojaamiseksi mahdolliselta henkilökunnan kantavalta taudilta. Terveiden ja oireettomien asiakkaiden kanssa voidaan käyttää kertakäyttöistä kirurgista suunenäsuojusta tai pestävää kankaista suojainta. Kankaisten suojaimien käytöstä desinfiointista on annettava henkilöstölle **ja henkilökohtaisille avustajille työnantajineen ohjeet**. Hengitystieinfektioon sairastunutta **asiakasta** hoidettaessa ja hengitystieinfektioon sairastunutta henkilökohtaisen avun saajaa **tai työnantajaa** avustettaessa on käytettävä kirurgista suu-nenäsuojusta ja suojakäsineitä. **Henkilökohtaisen avun työnantajamallissa kunnan tulee järjestää työnantajalle suojavälineiden jakelu osana henkilökohtaisen avun välttämätöntä järjestämistä ja siitä koituvien kulujen perusteella.**

Kuntien tulisi näin ollen jakaa henkilökohtaisen avun työnantajille suojavälineet kotiin tai osoittaa paikasta mistä suojavälineet ovat saatavilla. Tämän lisäksi kuntien kykyä toimia ja vastata suojavälineitä koskevien määräysten noudattamiseen tulee varmistaa ja seurata. Kunnilla tulisi olla velvollisuus arvioida suojavälineiden tarjoaminen myös niille henkilökohtaisen avun asiakkaille jotka eivät poikkeuksellisesti kuulu riskiryhmään, koska vammaisen henkilö ei voi valita tullaanko hänen kotiinsa vai ei ja on näin ollen riskissä sairastua henkilökohtaisen avustajan kautta. Esitämme vielä pohdittavaksi, ottaen huomioon esitetyt oletukset koronavirusepidemian jatkuvuudesta, että kyseistä päätöstä noudatettaisiin pidemmälle kuin mitä nyt esitetty voimassaoloaika 13.05.2020 saakka.

Kysymyksen 3 olemme vastanneet tietoomme tulleiden sosiaalihuoltoa ja vammaispalveluita koskevien tapausten näkökulmasta, joita on merkittävän paljon. Henkilökohtaisen avun työntantajamallissa noudatettaisiin, jos suojavälineitä olisi saatavilla. Tilanne on sama myös muissa kotiin annettavissa palveluissa. Tiedossamme on, että kentälle tehtyjen selvitysten perusteella henkilökohtaisen avun työntantajille ei edelleenkään kaikilla alueilla luovuteta suojavälineitä, jolloin tämä sosiaalihuollon asiakkuusasema subjektiivisena oikeutena ei saa yhtä vahvaa oikeussuojaa kuin muut sosiaalihuollon asiakkaat kotihoidossa. Ongelmia on myös siinä, että jotkin sairaanhoitopiirit rajaavat omilla ohjeistuksillaan sosiaalihuollon palveluita kuten esimerkiksi henkilökohtaisen avun riskiryhmien ulkopuolelle, minkä johdosta suojavälineitä ei jaeta tai ohjeistuksissa todetaan, että suojavälineet on varattava primäärimpää ja kriittisempää hoitoa varten. Suojavälineiden puuttuminen ja tiedottamisen ongelmat ovat näkyneet myös Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työntantajaliiton kyselyssä https://heta-liitto.fi/pulaa_suojavälineista/ sekä JHL – Julkisten Hyvinvointialojen Liiton työssä.